

e-Erika

Erityispedagogista tutkimusta ja koulutuksen arviointia

Teksti julkaistu e-Erikan numerossa 1/2020 osoitteessa

<https://journals.helsinki.fi/e-erika>

Digitaalisen kuilun äärellä?

Risto Hotulainen

Koulutuspoliittisessa visioinnissa on ollut jo pidemmän aikaa tavoitteena luoda sellaisia koulutuspolkuja, jotka vastaavat koulutuksen perinteisen sivistystehtävän ohella edelleen teknologisoituvan työmaailman ja talouden tarpeisiin. Käytännössä 1970-luvulta lähtien on eri maissa ollut enemmän tai vähemmän onnistuneita yrityksiä muuttaa kansallisia opetuksellisia tavoitteita sellaisiksi, että ne valmistavat lapsia ja nuoria erilaisilla tieto- ja viestintäteknologian (TVT) -taidoilla, joita on ennustettu tarvittavan globaalissa tietotaloudessa (OECD, 2019). Nämä yritykset eivät kuitenkaan ole olleet kovin systemaattisen tehokkaita eivätkä ne ole toistaiseksi pystyneet vastaamaan alati teknologisoituvaan työmarkkinatilanteeseen eli TVT-ammattitaitoisten työntekijöiden jatkuvaan kasvuun.

Selvästi järeämpää otetta koulutuksellisen digitalisaation suuntaan ovat Suomessa viime vuosina edustaneet tuorein, vuonna 2016 voimaan tullut perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet, ylioppilaskokeen sähköistyminen ja Sipilän hallituksen koulutuksen kehittämiseen kohdistunut kärkihanke. Yhteistä edellä mainituille ohjauksellisille toimenpiteille on ollut pyrkimys vastata tieto- ja viestintäteknologiakehityksen tarpeeseen esimerkiksi oppimisympäristöjen uudistamisen, digitalisaation lisäämisen ja pedagogiikan ”uudenlaisten” mahdollisuuksien hyödyntämisen avulla. Myös hiljattain voimaan tulleet toisen asteen opetussuunnitelmat (amatillinen ja lukiokoulutus) ohjaavat oppimista entistä voimakkaammin digitalisaation hyödyntämiseen oppimisessa ja kohti kehittyviä TVT-taitoja (Ruhalahti & Kenttä, 2017; Opetushallitus, 2019).

Muutaman viime viikon aikana on koettu ennennäkemätön kansainvälinen ja laajamittainen digiloikka koronaviruspandemian leviämisen uhan pakottaessa ihmisiä työskentelemään ja opiskelemaan kotona. Myönteisesti ajatellen voidaankin tulkita, että edellä kuvatut kansalliset koulutukselliset oppimisen digitalisaatiota edistävät ohjaustoimenpiteet ovat valmistaneet koulutusjärjestelmän eri tasoilla työskenteleviä ammattilaisia sekä oppilaita ja opiskelijoita parhaillaan kohdattavaan laajamittaiseen etäopiskeluun. Siirtyminen etäopiskeluun voidaan nähdä konkreettisena koko

koulutusjärjestelmäämme koskevana TVT-ajokorttitestinä, joka pakottaa viimeistään nyt opettajat ja oppilaat sekä opiskelijat tietokoneiden ja erilaisten sähköisten oppimisalustojen ääreen. Näennäisen sujuvasta etäopetukseen siirtymisestä huolimatta voidaan kuitenkin olettaa, että jotkut oppilaitokset, opettajat ja oppilaat ja heidän huoltajansa ovat olleet valmiimpia tähän pakotettuun, laajamittaista tieto- ja viestintäteknikkavalmiuksia edellyttävään muutokseen kuin toiset. Tilannetta mutkistaa se, että on vanhempia, jotka pystyvät työskentelemään kotoa käsin, ja vanhempia, joilla ei ole tällaista vaihtoehtoa. Joillakin oppilaille verkko-oppimiseen siirtyminen voi sujua helposti, kun taas toisilla, esimerkiksi oppimisen ja koulunkäynnin tuen tarpeiden, kieli- tai erilaisten motivaationallisten haasteiden vuoksi etäopiskeluun kuuluva itseohjautuva oppiminen ei ole niin mutkatonta.

Tieto- ja viestintäteknikan käyttöönottoon ja käyttöön on kohdistunut huomattava määrä tutkimusta vuosien saatossa. Osa näistä tutkimuksista voidaan luokitella kuuluvan Digitaalisen kuilun (Digital divide) -teoreettiseen viitekehykseen (van Dijk, 2005), jonka parissa työskentelevät tutkijat tuottavat tietoa tieto- ja viestintäteknologian käytön ja käyttämättömyyden aiheuttamasta eriarvoistumisesta (esim. koulutus, hyvinvointi, terveys, toimeentulo, kuluttaminen, osallistuminen, vaikuttaminen jne.) kansakuntien ja yksilöiden välillä. Maailmanlaajuisessa vertailussa kehittyneet länsimaat ovat luonnollisesti kuilun hyvällä puolella, sillä kehittyneissä maissa useimmista kodeista löytyvät nopea verkkoyhteys, useita älylaitteita ja lapsilta henkilökohtainen mobiililaitte. Sen sijaan kehittyvissä maissa esimerkiksi internetin käyttö on arkipäivää vain viidesosalle väestöstä lasten edustaessa siitäkin selkeää vähemmistöä (UNTACTION, 2019). Näin ollen etäopiskeluun pakottavat olosuhteet vahvistavat entisestään eri maanosien välisiä koulutuksellisia osaamiseroja. Samalla tutkimus on osoittanut, että riippumatta maan kehitystasosta TVT-käyttö ja käyttöönotto ovat yhteydessä muun muassa yksilön koulutus- ja tulotasoon, varallisuuteen, työllisyyteen, sukupuoleen, ikään ja kulttuuritaustaan (van Dijk, 2005). Kyseiset taustamuuttujat ovat tuttuja kansallisen koulutuksen arvioinnin tutkijoille, sillä ne edustavat tekijöitä, joiden perusteella mitataan koulutuksellista tasa-arvoa. Näin ollen lapsen koulunkäynti, joka etenkin näin poikkeusoloissa on riippuvainen TVT-taidoista ja niiden käyttöön saadusta tuesta, todennäköisesti vahvistaa eroja esimerkiksi hyvin koulutettujen ja vähemmän koulutettujen perheiden lasten oppimisen ja osaamisen kehittymisen välillä. Esimerkiksi Saksassa yhtenä keskeisimpänä syynä palauttaa koulut mahdollisimman pian normaaliarkeen ja kaikille samanlaiset oppimismahdollisuudet tarjoavaan kouluun, on juuri pelko etäopetuksen seurauksena tapahtuvan digitaalisen kuilun kasvusta eri taustoista tulevien oppilaiden välillä (Mahlamäki, 2020). Vaikka Saksan koulutusjärjestelmä ei ole kaikilta osin tasa-arvoisen koulutusjärjestelmän mallimaa (mm. seitsemänneltä luokalta eriytyvät opintopolut), tunnustetaan sielläkin se tosiasia, että kaikille maksuttomalla, yhteiskunnan järjestämällä peruskoulutuksella on eriarvoistumiskehityksen jarruttamisessa suuri merkitys. Perhe- ja koulutustaustan vaikutuksia oppimistuloksiin halutaan siis minimoida sekä suojella ja tukea haasteellisissa perheolosuhteissa eläviä lapsia (Kangasluoma & Pölkki, 2020). Suomessakin on hyvä arvioida, miten etäopetuksen pitkittyminen tai sen käytön lisääntyminen tulevaisuudessa vaikuttavat oppilaiden välisen digitaalisen kuilun ja mahdollisten osaamiserojen kasvuun.

Lähteet

Deutscher bildung server (2017). Grundstruktur des Bildungswesens in der Bundesrepublik Deutschland – *Diagramm*. Luettavissa https://www.kmk.org/fileadmin/Dateien/pdf/Dokumentation/dt_2017.pdf

van Dijk, J. A. G. M. (2005). *The deepening Divide: Inequality in the information society*. London, Thousand Oaks, New Delhy: SAGE Publications.

Kangasluoma, E. & Pölkki, M. (2020). ”Ainoastaan kodeissa on tietoa siitä, mitä lapsille kuuluu” – Asiantuntijat pelkäävät pitkän koulusulun seurauksia. Helsingin Sanomat 17.4.2020/Helsinki. Haettu: <https://www.hs.fi/kaupunki/helsinki/art-2000006477084.html>

Mahlamäki, H. (2020). Saksan tiedeakatemia julkaisi suosituksensa: Koulut auki mahdollisimman pian ja koululaisille hengityssuojat. Helsingin Sanomat 13.4.2020/Ulkomaat. Haettu: <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000006473453.html>

OECD. (2019). *Measuring the Digital Transformation: A Roadmap for the Future*. Paris: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264311992-e>

Opetushallitus. (2019). Lukion opetussuunnitelman perusteet. Määräykset ja ohjeet 2019:2. Helsinki: Opetushallitus.

Ruhalahti S. & Kentta, V. (2017). *Ammatillisen koulutuksen digitalisaatio ja työelämäyhteistyö: ”Opeilta ja ohjaajilta löytyy intoa uusille poluille”*. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2017:18. Luettavissa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/ammattillisen_koulutuksen_digitalisaatio_ja_työelämäyhteistyö.pdf

Kirjoittajat

Risto Hotulainen

koulutuksen arvioinnin professori

Helsingin yliopiston Koulutuksen arviointikeskus HEA

[risto.hotulainen\(at\)helsinki.fi](mailto:risto.hotulainen(at)helsinki.fi)